HỘI ÁI-HỮU BIÊN-HOÀ

Website: https://www.bienhoatx.com
Email liên lạc: datlam1951@yahoo.com

Hội Ái-Hữu Biên-Hoà hân hạnh giới thiệu đến quý vị bài: **Nói Chuyện Câu Đối** của **Phong Châu**. Hội chân thành cảm tạ giả. Kính mời. **Trân trọng.**

Nói Chuyện Câu Đối

Thường thì Tết Ta rơi vào thượng tuần hoặc trung tuần của tháng Hai, Dương-Lịch. Nhưng năm nay, Tết Ta, tức là Tết Ất-Tỵ lại rơi vào cuối tháng Giêng, Dương-Lịch, chính xác là ngày 29 tháng 01-2025. Cho nên, vừa tưng bừng ăn Tết Tây đầu tháng là phải chuẩn bị để ăn thêm cái Tết Ta cuối tháng. Nói tóm lại, người Việt-Nam ta mỗi năm ăn Tết đến hai lần.

Năm nào cũng vậy, người Việt-Nam ở trong nước cũng như ở ngoài nước, dù đang ở trong bất cứ hoàn cảnh nào, cũng đều nhớ đến ngày Tết Âm-Lịch thường được gọi là Tết Ta để phân biệt với Tết Tây. Tết Tây vừa rồi là Tết của năm 2025, còn Tết Ta năm nay là năm Ất-Tỵ còn gọi là tết Con Rắn. Tết Ta đã có từ ngàn xưa và cứ thế, từ thế hệ này sang thế hệ khác, người Việt khắp các miền Trung Nam Bắc đều coi Tết Ta là ngày lễ quan trọng nhất trong năm. Tết là Tết chung, nhưng mỗi miền lại có những tập tục riêng làm nổi bật sắc thái đặc thù của từng địa phương. Về cách ăn uống, trang phục, lễ nghi, các thú vui ngày tết nói chung không có gì khác biệt nhiều. Vì vậy, người Việt-Nam từ bé tới lớn không ai là không biết đến Tết Ta truyền thống của người Việt-Nam.

Ở Việt-Nam từ xưa đến nay, trước Tết Ta cả tháng, thiên hạ đã lo chuyện sắm Tết, từ cái ăn cái uống cho đến cái mặc, dọn dẹp nhà cửa, mua bông hoa để chưng bày trong nhà, lại phải mua quà cáp để biếu tặng người thân và người quen. Người thân là ông bà cha mẹ chú bác cô dì hay con cháu. Người quen là bạn bè, đồng môn, đồng liêu và cả những người có liên quan đến công việc làm ăn của mình. Vào thời mà các cụ ta còn mặc áo dài đội khăn đóng thì thế nào vào dịp Tết, nhà nào cũng có một hai câu đối Tết viết trên giấy đỏ thắm để treo trong nhà. Các thầy Nho nhiều chữ thì tự viết câu đối để treo ở nhà mình, người ít chữ thì đi nhờ người khác viết hộ, đôi khi phải trả tiền hay quà cáp cho phải phép.

Nhà thơ Vũ Đình Liên cho ta thấy rõ nhất hình ảnh của một ông đồ ngồi viết câu đối Tết cho khách:

Mỗi năm hoa đào nở
Lại thấy ông đồ già

Bày mực tàu giấy đỏ
Trên phố đông người qua…

Đó chính là những nét đẹp của văn hoá truyền thống Việt-Nam, vì nó nằm trong phạm trù văn học thi ca như các loại văn phú, văn tế, văn ca trù…mà trong đó chứa chất hồn thơ tao nhã mang nhiều hình ảnh của cuộc sống thường nhật mà chúng ta đã từng nghe, từng học qua cách nay hơn nửa thế kỷ. Cuộc đời thăng trầm của cụ Nguyễn Công Trứ là hình ảnh của một nhà nho không gặp thời trên đường hoạn lộ, lúc lên làm quan to, khi xuống làm lính thú khiến đời sống của Cụ khá vất vả bần hàn, khiến cho Cụ, khi Tết về đã thả câu đối nghe ra không mấy gì vui:

Chiều Ba Mươi, nợ hỏi tít mù, co cẳng đạp thằng Bần ra cửa
Sáng Mồng Một, rượu say luý tuý, giơ tay bồng ông Phúc vào nhà

Không biết Cụ có còn đủ sức để "đạp thằng Bần" ra khỏi cửa nhà Cụ hay không? Lại không biết có ông Phúc nào đang lảng vảng trước cửa để Cụ ẵm ổng vào nhà hay không? Thương thay!

Đối với Cụ Trần Tế Xương chắc cũng chẳng khá gì so với Cụ Nguyễn Công Trứ, vì chuyện thi cử gặp nhiều trắc trở nên đưa đến cái nghèo "thâm căng cố đế". Câu đối Tết của Cụ Trần Tế Xương cho phép ta được kết luận trong thời buổi ấy, thiên hạ đa phần phải sống trong hoàn cảnh khó khăn, xơ xác để từ đó sinh ra những cảnh ngộ mà ta thường gọi là "nhân tình thế thái" như câu đối Cụ đã viết:

Thiên hạ xác rồi còn đốt pháo
Nhân tình trắng thế lại bôi vôi

Trần Tế Xương nhìn cuộc đời thấy thiên hạ "xơ xác" và "bạc ơn bạc nghĩa" nhưng bản chất là một kẻ sĩ, nhà thơ họ Trần đã nêu cao tính cách phong nhã ung dung với những thú vui vượt ra ngoài hai chữ "vật chất", có lẽ để tự an ủi và bù đắp lại những gì mình không có:

Cực nhân gian chi phẩm gia phong nguyệt tình hoài
Tối thế thượng chi phong lưu giang hồ khí cốt

(Phẩm giá cao nhất của người là thú vui trăng gió
Phong lưu đệ nhất trên đời là nay đây mai đó)

Nói chung, rất nhiều thế hệ cha ông của chúng ta ngày trước rất trọng cái Tết cổ truyền Việt-Nam, nhưng trong xã hội không phải ai ai cũng được hưởng mấy ngày Tết trọn vẹn về mặt vật chất và tinh thần qua câu đối:

Thịt mỡ dưa hành câu đối đỏ
Cây nêu tràng pháo bánh chưng xanh

“Thịt mỡ, dưa hành, bánh chưng xanh” là nhu cầu vật chất cần trong ba ngày Tết. “Câu đối đỏ” thể hiện nhu cầu mang tính chất văn hóa. “Cây nêu” biểu trưng cho tinh thần bác ái và “tràng pháo” nói lên bầu không khí mừng Xuân rộn rã và hướng về tương lai thịnh vượng an vui.

Không phải chỉ trong ba ngày Tết các câu đối mới được đọc được thấy, mà câu đối cũng được xuất hiện trong việc “quan hôn tang tế”. Viết câu đối để chúc mừng những người thành đạt trên con đường “hoạn lộ” của thời mà các nhà Nho còn tiếng nói trong xã hội. Vào những dịp cưới hỏi cũng thấy có những câu đối chúc mừng cho lứa đôi “trăm năm hạnh phúc”. Những gia đình có người qua đời thời xưa cũng cần có câu đối để nhắc tới công lao đức hạnh của người quá cố. Tập tục “làng xã” qua việc tế lễ chắc chắn không thiếu những câu đối với nội dung cầu cho mọi người có cuộc sống an vui thịnh đạt. Trong chùa chiền cũng không thiếu câu đối nhằm “hướng thiện” cho thiện nam tín nữ. Vài năm gần đây, tại một số nhà thờ cũng có treo các câu đối chúc mừng năm mới. Như vậy, câu đối mặc nhiên được xem như là một hình thái văn chương chữ nghĩa đã được “quần chúng hoá” chứ không còn là “độc quyền” của các nhà Nho ngày xưa, vì các câu đối được viết bằng chữ quốc ngữ chứ không còn mấy ai viết bằng chữ Hán nữa. Hiện nay lối viết “thư pháp” rất phổ biến với những nét chấm phá rất bay bướm.

Về câu đối thì trong văn chương Việt-Nam có nhiều giai thoại nói về việc nầy, xin nhắc lại vài mẫu chuyện đã được ghi trong sách sử. Chẳng hạn như vào đời nhà Trần, Mạc Đỉnh Chi đi sứ nhà Nguyên, triều đình Nguyên ra vế đối:

Nhật hoả vân yên bạch thái thiêu tàn ngọc thỏ

(Lửa mặt trời, khói đám mây ban ngày đốt cháy thỏ ngọc)

Nhà Nguyên ví mình như mặt trời, nước Việt như mặt trăng. Mạc Đỉnh Chi đối ngay:

Nguyệt cung tinh đạn hoàng hôn xạ lạc kim ô

(Trăng là cung, sao là đạn (tên) hoàng hôn bắn rụng quạ vàng).

Vào thời Lê-Trịnh có sứ giả Giang Văn Minh đi sứ sáng Tàu, triều đình Tàu ra câu đối:

Đồng trụ chí kim đài dĩ lục

(Cột đồng đến nay rêu đã phủ xanh)

Sứ giả Việt-Nam đối ngay:

Đằng giang tự cổ huyết do hồng

(Sông Bạch-Đằng từ xưa mà máu còn đỏ)

Trong sách sử và sách văn chương Việt-Nam còn ghi lại nhiều giai thoại về các câu đối giữa các quan Tàu và các kẻ sĩ Việt-Nam cho thấy các câu đối không những là thú vui của các nhà Nho, kẻ sĩ… mà còn là khí giới tinh thần sắc bén để đối đầu với kẻ thù phương Bắc lúc nào cũng coi nước Việt như là một chư hầu của chúng.

Vào thời Lê Trung Hưng, bà Đoàn Thị Điểm (Hồng Hà Nữ Sĩ) là dịch giả của trường thi "Chinh Phụ Ngâm" từ 412 câu thơ

bằng chữ Hán của Đặng Trần Côn "Chinh Phụ Ngâm Khúc". Bà có người anh là Đoàn Luân, môt hôm ông đi xa về thấy em gái mình đang soi gương vẽ lông mày. Để thử tài em, ông bèn ra vế đối:

Đối kính hoạ mi, nhất điểm phiên thành lưỡng điểm

(Soi gương vẽ lông mày một chấm thành ra hai chấm)

Bà Đoàn Thị Điểm đối ngay vế thứ hai:

Lâm trì ngoạn nguyệt, độc luân chuyển tác song luân

(Đến ao ngắm trăng, một vành chuyển thành hai vành)

Tài ứng đối của các nhà Nho học (nhà giáo, nhà ngoại giao, nhà thơ, nhà văn…) xưa khi gặp những vế đối bất ngờ như những trường hợp trên xem ra không phải ai cũng thủ đắc được. Kẻ hậu bối vô cùng kính phục…

***

Cách nay chừng hai tuần có một người quen (tạm gọi là anh A) gửi qua message của nhóm bốn câu thơ mà anh cho là câu đối Tết, nguyên văn như sau:

Xuân nầy hơn hẳn mấy Xuân qua
Phúc lộc đưa nhau đến từng nhà
Vài lời cầu chúc tân niên mới
Vạn sự an khang vạn sự lành

Chỉ trong vòng một hai giây sau, anh B (tạm gọi như thế) viết ba chữ "nghe quen quen…". Rồi vài giây sau có anh bạn C viết: "Đó là hai câu thơ của ông Hồ Chí Minh ra lệnh cho quân

Bắc-Việt tấn công Miền Nam vào dịp Tết Mậu-thân 1968, và anh ghi lại bốn câu thơ của Hồ Chí Minh như sau:

Xuân nầy hơn hẳn mấy Xuân qua
Thắng trận tin vui khắp nước nhà
Nam- Bắc thi đua đánh giặc Mỹ
Tiến lên! Toàn thắng ắt về ta

Tôi cũng viết trên message như sau: "Bài thơ chúc Tết của Hồ Chí Minh là lệnh tấn công vào toàn cõi Miền Nam Việt-Nam khiến hơn sáu nghìn người vô tội tại Huế bị thảm sát, trong đó có hai bậc tiền bối của tôi là Trưởng Võ Thành Minh và Trưởng Trần Điền". Cuối cùng thì anh A viết: "Lỗi tại tôi, lỗi tại tôi…"

Thực chất của vấn đề là, mấy "đồ" ở trong nước đủ mọi loại: đồ già, đồ trẻ, đồ trai, đồ gái, đồ nhóc, đồ nhí…cứ mỗi dịp Xuân về đều dựng lên cả trăm căn lều khắp đầu đường kẻ chợ gọi là "phố ông đồ" để bán chữ của "thiên hạ" cho "thiên hạ" mang về nhà chưng Tết cho vui. Đối với bốn câu thơ của Hồ Chí Minh, các ông đồ hay mợ đồ vẫn giữ nguyên câu đầu tiên *"xuân này hơn hẳn mấy xuân qua*". Câu thứ hai Hồ Chí Minh viết "*Thắng trận tin vui khắp nước nhà"* thì được sửa lại "*Phúc lộc đưa nhau đến từng nhà*" và hai câu cuối là sự sáng tạo tuyệt vời của các ông bà đồ nước Việt thế hệ Hồ Chí Minh.

Xét về hình thức lẫn nội dung bốn câu được gọi là "câu đối"cóp thơ của Hồ Chí Minh hoàn toàn không phải là câu đối hay một bài thơ mà chỉ là một câu khẩu hiệu của Hồ Chí Minh nói lên chủ trương giết dân Miền Nam của ông ta.

Cũng chuyện câu đối tại xứ Việt ngày nay – ngày đã có cả vạn lần "tự hào vươn lên tần cao mới". Chắc nhiều vị độc giả chưa

quên là vào năm 2017, có một ông được gọi là "phó giáo sư, phó tiến sĩ, phó hiệu trưởng" của trường đại học sư phạm ngoại ngữ Hà-Nội tên là Bùi Hiền có "đề xuất cải tiến chữ quốc ngữ". Sau khi tài liệu được công bố thì hầu hết các tiến sĩ, phó tiến sĩ, giáo sư, phó giáo sư, nhà văn, nhà giáo, nhà báo, nhà quần chúng…đều phản đối ông ta, phản đối một cách thậm tệ mà báo chí trong nước lúc bấy giờ gọi là "cuộc ném đá" ông Bùi Hiền. Nhiều người còn gọi ông phó-phó-phó này là "thằng điên". Để chứng minh "công trình nghiên kíu" trong 20 năm của ông Bùi Hiền, mời quý độc giả đọc vài dòng dưới đây xem có hiểu gì hay không (copy lại nguyên văn trên báo chí Việt-Nam):

Qôn qữ zùq coq n'à cướq và kơ sở záo zụk xák, zạy và họk tiếq nói, cữ viết kủa zân tộk wiểu số, zạy qoại qữ. Tiếq Việt là qôn qữ cin wứk zùq coq n'á cướq và kơ sở záo zụk xák….

N'à cướk tạo diều dể qười zân tộk wiểu số. Qoại qữ kuy dịn' coq cươq cin' záo zụk là qôn qữ dượk sử zụq…

Tưởng chừng câu chuyện ông "3 phó" sau vài tháng tranh cãi ồn ào đã chìm vào quá khứ. Nhưng không! Những ngày sắp Tết năm nay tại Việt-Nam lại tiếp tục xuất hiện nhiều "phố ông bà đồ" để lấy chữ thiên hạ bán cho thiên hạ, thì đồng thời cũng xuất hiện một câu đối thuộc loại hiếm có trên thi đàn chữ nghĩa Việt- Nam. Thì ra, đó là câu đối Tết của ông "tam phó" Bùi Hiền. Trong nước có một ông đồ đọc và hiểu được câu đối của ông "tam phó" và dịch ra chữ Quốc-Ngữ nhưng kẻ viết bài nầy không dám trích đưa vào đây vì sợ bị lên án là phạm "thuần phong mỹ tục"…

Phong Châu